

Sâmânîzâde Ömer Hülûsi Efendi'nin bir fetvası (*İlmiyye Sal-nâmesi*, s. 568)

Böyle bir siyasî çekişme ortamında, daha önceki şeyhülislâmlığı esnasında katı bir tavır sergilemiş olması sebebiyle siyasî çevrelerce pek makbul sayılmayan Ömer Hülûsi Efendi'nin şeyhülislâmlığa getirilmesi ulemânın önde gelenlerinin tepkisini çekti. Bunların başında bulunan ve Atâullah Efendi'nin de hocalığını yapmış olan Münib Efendi ve taraftarları herkes için isabetsiz ve sıkıntılar doğuracak bir tayinde bulunulduğunu bildirdiler. Bu iddiayı o sırada reisülküttâblık yapan ve Atâullah Efendi'nin yakınlarından olan Hâlet Efendi de destekledi. Kaymakam Köse Mustafa Paşa, sekbanbaşı Mustafa Ağa, rikâb-ı hümayun kethüdâsı Mustafa Efendi ve Hâlet Efendi ile birlikte huzura çıkarak Ocaklı'nın mâzul şeyhülislâmın tekrar nasbını istediğini ve kendilerine sorulmadan yapılan bu değişikliğin büyük bir fitneye yol açacağını söylediler. Neticede Atâullah Mehmed Efendi'nin meşihat makamına iadesi ve Ömer Hülûsi Efendi'nin istifa ettirilmesi kararlaştırıldı. İstanbul'da konağı olmadığı için damadı Meklîzâde Âsım Efendi'nin konağında kalan ve tebrikleri kabul etmekte olan Ömer Hülûsi Efendi'ye durum Hâlet Efendi tarafından bildirildi. Atâullah Efendi aynı gün tekrar meşihat makamına getirildi. Gelişmelerin müsebbibi olarak görülen Seyyidâ Efendi Tarsus'a sürülerek İstanbul'dan uzaklaştırıldı.

Ömer Hülûsi Efendi, II. Mahmud'un cülûsundan sonra 22 Eylül 1810'da Dürrîzâde Abdullah Efendi'nin yerine üçüncü defa şeyhülislâmlığa getirildi ve bir yıl dokuz ay kadar bu görevde kaldı. Ancak yaşının ilerlemesi ve çabuk hiddetlenip sert tavırlar sergilemesinin yol açtığı huzursuz-

luklar dolayısıyla 12 Haziran 1812'de kendi isteğiyle görevinden ayrıldı ve evine kapandı. 1227 Cemâziyelâhir başlarında veya şeval ayının ortalarında (Haziran veya Ekim 1812) vefat etti. Mezarı Fatih'te Dârüşşafaka'da Otlukçu Yokuşu'ndadır. Toplam dört yıl yedi ay bir gün meşihatta bulunmuştur.

Kaynakların belirttiğine göre Ömer Hülûsi Efendi faziletli ve olgun bir kişiydi. Servet sahibi, ancak tutumlu olduğu, bununla birlikte hayır işlerini sevdiği kaydedilir. İlk şeyhülislâmlığı esnasında Fâtihi Camii civarında Otlukçu Yokuşu'nda çeşitli odalarla cuma namazı kılınan bir mescidi cami olarak yeniden yaptırmış, ayrıca bir kalenderhâne inşa ettirerek Nakşibendî tarikatından Özbek dervişlerine tahsis etmiş, masrafları için muhtelif akarla birlikte nakûd vakfetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taylesânîzâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi: *İstanbul'un Uzun Dört Yılı: 1785-1789* (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, s. 71, 83, 100, 189, 199; Şânîzâde, *Târih*, I, 399; II, 153-155; *Devhatü'l-meşâiyih*, s. 117-119; *Cevdet, Târih*, VII, 215; VIII, 198-199, 200-201; *Sicill-i Osmânî*, III, 597-598; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 567-568; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1961, V, 81-84, 97, 165; Danışmend, *Kronoloji*², V, 148-151; Stanford J. Shaw, *Between Old and New: The Ottoman Empire under Sultan Selim III, 1789-1807*, Cambridge 1971, s. 372, 398, 412; Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 167-168; M. Orhan Bayrak, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, İstanbul 1979, s. 77.

TAHSİN ÖZCAN

ÖMER b. HÜBEYRE

(bk. İBN HÜBEYRE, Ömer).

ÖMER LUTFİ EFENDİ

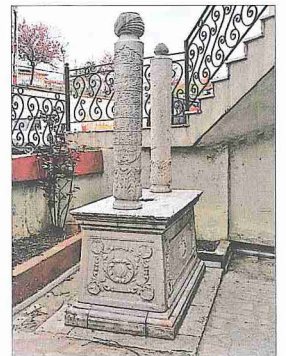
(1818-1897)

Osmanlı şeyhülislâmı.

Bodrum kazasında Saravolos nahiyesisinin Sandîme (Sayzima) köyünde doğdu. Bodrumlu Hacı Ömer Efendi'nin torunu, Hacı Mehmed Efendi'nin oğludur. İlk tahsilini memleketinde yaptı. Ardından İstanbul'a giderek Akşehirli Ömer Efendi'nin derslerine devam etti ve ondan icâzet aldı. 1850'de imtihana girerek ibtidâ-i hâric derecesiyle Fâtihi Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Müderrisliği süresince aralarında Arapkırlı Hüseyin Avni'nin de bulunduğu çok sayıda talebeyle icâzet verdi. Sultan Abdülaziz'in cülûsundan sonra onun büyük oğlu veliaht şehzade Yüsun İz-

zeddin Efendi'nin hocalığını yaptı. 1865'te Tophane müftülüğüne tayin edildi. Ertesi yıl bilâd-ı hamse mevleviyetine ulaştı. 1867'de memuriyeti Tophane âzalığına nakledildi. Bir yıl sonra Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî müftülüğüne getirildi ve kendisine Meclis-i İntihâb-ı Hükkâmî'ş-şer' âzalığı da verildi. Bu sırada Haremeyn pâyesini aldı. 1869'da İstanbul pâyesini elde etti ve Meclis-i İmtihân-ı Kur'a âzalığına getirildi. Ertesi yıl bütün memuriyetlerini bırakarak Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyye âzası oldu. 1873'te Üsküdar Bidâyet Mahkemesi başkanlığına tayin edildi. Kaynaklarda yer almamakla birlikte eserlerindeki ifadelerden 1874'te Temyiz-i Hukûk Dairesi'nde reis olduğu anlaşılmaktadır. 1875'te İstanbul kadılığına getirildi. Bu sırada Anadolu kazaskerliği pâyesini aldı ve kısa bir süre sonra fiilen Anadolu kazaskeri oldu. Ardından hacca gitti.

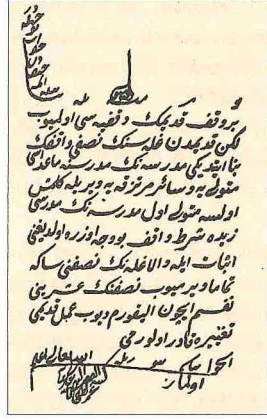
Rumeli kazaskerliği pâyesini almadan 18 Ocak 1889'da Uryânîzâde Esad Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa getirildi. İki yılı aşkın bir süre görev yaptıktan sonra Sadrazam Kıbrıslı Kârnîl Paşa hükümetiyle birlikte 4 Eylül 1891'de şeyhülislâmlıktan azledildi. Azlinde halefi olan mektupçusu Hâlidedefendîzâde Mehmed Cemâleddin Efendi'nin jurnalının tesiri olduğu kaydedilir. Sultan Abdülhamid'in, Maksûdiye Hanı ile ilgili olarak sadârete verilip evkafa ve meşihata havale edilen bir dilekçedeki bazı ifadelerden hareketle kendisinin hal'i için fetva istendiği ve V. Murad'ın tahta çıkarılmasının planlandığı vehmine kapıldığı, bu sebeple sadrazam ve diğer vekillerle birlikte Ömer Lutfi Efendi'yi de azlettiği nakledilir. Bu olaydan sonra vekillerin çoğu İstanbul dışına sürgüne gönderilmiş, Ömer Lutfi Efendi de köşkünde nezâret altına alınmıştır. Mecelle Cemiyeti'nin hazırladığı nizamnâme doğrultusunda daha önce nizamî mahkemelerin baktığı huzur mü-râfaaları, Ömer Lutfi Efendi'nin şeyhülislâmlığı döneminde Mecelle Cemiyeti'nin lağvedilmesiyle yeniden ihdas edilmişse de

Ömer Lutfi Efendi'nin mezarı

onun azlinden sonra tekrar nizâmî mahkemelere intikal etmiştir. Ömer Lutfi Efendi 1851'den itibaren huzur derslerine muhatap olarak katılmış, 1866'da mukarrirliğe yükselmiştir. Mezar taşındaki bilgilerle göre 18 Zilkade 1314'te (20 Nisan 1897) vefat etmiş ve Küçük Çamlıca'da yaptırdığı Bodrumî Camii'nin hazîresine defnedilmiştir. Oğlu Mekke pâyesi Fâik Ahmed Efendi'nin kendisinden önce vefat ettiği, bir kızı ile torunlarının kaldığı belirtilir.

Murassa' imtiyaz, murassa' Osmânî, murassa' Mecîdî nişanları ile altın ve gümüş imtiyaz madalyaları verilen Ömer Lutfi Efendi'nin fazilet sahibi bir kişi olduğu, iyi derecede Arapça ve Farsça bildiği nakledilir. Hayır sever bir zat olup Küçükçamlıca'nın doğu yamacında bir cami yaptırmıştır. Kitâbesinde II. Abdülhamid'in ihşanı ile 1891'de ihya edildiği belirtilen caminin bir çeşmesiyle bir kuyusu bulunmaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı, caminin temiz ve bakımlı, ancak tamire muhtaç bir durumda olduğunu, caminin yanındaki konağı ile bağ ve bahçesinin metruk vaziyette bulunduğunu kaydeder. Bodrumî Camii sokağında yer alan, 70 m² alanda yığma taştan yapılmış caminin minberi ahşap olup Selâmsız sermindeki Fatma Hatun Camii'nin minaresinin bir eşi olan tahta minaresi 1970'te yıkılmıştır. Artan ihtiyacı karşılayamadığı için mevcut binaya ilâveten 350 m² alan üzerinde yeni

Ömer Lutfi Efendi'nin bir fetvası (İlmîyye Salnâmesi, s. 614)

bir cami inşa edilerek 1999'da ibadete açılmıştır. Avlu kapısından girildiğinde sol tarafta ve caminin giriş kapısının karşısında Ömer Lutfi Efendi'nin mermer lahdî yer almaktadır. Caminin karşısında Ömer Lutfi Efendi'nin eşi Fatma Hanım tarafından 1893'te yaptırılan ve 1925'ten itibaren meşruta olarak kullanılan bir mektep bulunmaktadır.

Eserleri. 1. *Münehhevâtü Hâşiyeti'l-Hayâlî 'alâ Şerhi'l-'Akâ'id. 'Akâ'idü'n-Nesefî* üzerine Sa'deddin et-Teftâzânî'nin yaptığı şerh için Fâtih Sultan Mehmed devri Osmanlı ulemâsından Hayâlî'nin kaleme aldığı hâşiye ile ilgili olarak yapılmış bir çalışmadır. Ömer Lutfi Efendi, eserin girişinde Hayâlî'nin eserinin mevcut nüshalarında birtakım hatalara rastladığını, *Hâşiye*'de bulunması gereken bazı ibarelerin mevcut nüshalarda yer almadığını, birtakım ibarelerin ise metne sonradan ilâve edildiğini belirlediğini, bu sebeple hataları düzeltmek amacıyla bu eseri kaleme aldığını belirtir. Ömer Lutfi Efendi eserin 1291'de (1874) telif edilip 1875'te temize çekildiğini kaydeder. Kitap 1293'te (1876) İstanbul'da basılmıştır. Ayrıca kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur. Kaynaklarda *Şerh-i Akâid Hâşiyesi* adıyla Ömer Lutfi Efendi'ye nisbet edilen eser de muhtemelen bu kitaptır. 2. *Risâle fî duhûli benâti'l-ibn fi'l-vaqf*. Vakıftan hak sahibi olan erkek evlâtların kız çocuklarının da hak sahibi olup olmayacağına dairdir. Risâlenin girişinde verilen bilgilerden Ömer Lutfi Efendi'nin 1876'da konuyla ilgili olarak verdiği bir fetvanın tartışma konusu yapıldığı, o dönemde şeyhülislâm olan Akşehirli Hasan Fehmi Efendi'nin karşı görüş beyan ettiği ve Dârülfetvâ'dan buna göre fetva çıkarıldığı, bunun üzerine risâlenin kaleme alındığı anlaşılmaktadır (İÜ Ktp., AY, nr. 3322). Kaynaklarda Ömer Lutfi Efendi'ye *Emsile Şerhi* adlı bir eser nisbet edilmekteyse de yazma nüshasının

mevcudiyetine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sicill-i Osmânî, IV, 4, 865; *İlmîyye Salnâmesi*, s. 612-614; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, III, 1273, 1365-1366; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1962, VIII, 274, 306-308; Ebül'ulâ Mardin, *Huzur Dersleri* (nşr. İsmet Sungurbey), İstanbul 1966, II-III, 135, 824-825; Danişmend, *Kronoloji*², V, 158; Abdülkadir Altunsoy, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 216-217; Behcetî, *Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar*, s. 78; Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, I, 117-119; M. Orhan Bayrak, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978)*, İstanbul 1979, s. 82; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hânedanlar*, Ankara 1989, II, 976; Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, İstanbul 2001, I, 126-128; II, 907-908; Metin Yurdagür, "Arapkirlî Hüseyin Avnî", *DİA*, III, 329-331; Mehmet İpşirli – İlyas Çelebi, "Hasan Fehmi Efendi", a.e., XVI, 320-322; Mehmet İpşirli, "Huzur Mürâfaası", a.e., XVIII, 444.

TAHSİN ÖZCAN

ÖMER LUTFİ PAŞA

(1806-1871)

Osmanlı kumandanı ve devlet adamı.

Hırvatistan'ın Plaški kasabasında doğdu. Ortodoks mezhebine mensup, Habsburg hizmetine girmiş Bosna kökenli bir subay ailesinin oğludur. Asıl adı Michael Lattas olup devrinde Macar (Frenk) Ömer Paşa olarak da anılmıştır. 1827'de Avusturya'da Harp Okulu öğrencisiyken Osmanlı Devleti'ne sığındı. Şenikli İbrâhim Paşa dairesine girerek İslâmiyet'i benimsedi. Devletin yetenekli yabancı mültecilerden yararlanma politikası gereğince orduya istihdam edildi. Bir aralık Veliâht Abdülmeccid'e hocalık yaptı. Bu yıllarda askerî alandaki yeniden yapılanma çalışmalarında Batı dillerinden tercüme yapabilecek elemanlara duyulan ihtiyaç sebebiyle seraskerlik mütercimliğine tayin edildi.

Miralay rütbesinde iken Lübnan emirliğine gönderildi (1841). Bu sırada Lübnan özellikle Dürzî-Mârûnî kabilelerinin yer yer çatıştığı, yerli Şihâbî ailesi tarafından yönetilen özerk bir bölge idi. Lübnan'ın devlete ödeyeceği vergiyle ilgili anlaşmazlıkların Dürzî-Mârûnî çatışması haline dönüşmesi üzerine Lübnan'ın özerkliğine son verildi ve Ömer Lutfi emirliğe getirildi. Ancak İngiltere ile Fransa'nın müdahalesiyle konu devletlerarası bir boyut kazandı. Halk Ömer Lutfi'nin idaresinden memnun olduğu halde ileri gelen ailelerle Batılı devletlerin ısrarlı talepleri ve emirliğe bir hıristiyanın getirilmesi yolundaki baskıları yüzünden görevinden alındı (1842).

Bodrumî Camii ve Çeşmesi'nin İnşa kitâbeleri – Küçük Çamlıca /İstanbul

